Historiska

Uppsala

Anders Dernback/ text Wikipedia

Om du tänker på...

Uppsala här lite historia och bilder!

Uppsala

Uppsala

Stadens tidigaste namn var Östra Aros, där Aros (det ursprungliga namnet) betyder åmynning och syftar på Fyrisåns utlopp i Mälaren. Östra tillades för att skilja orten från Västra Aros (Västerås). Orten Uppsala (ub salum, 900-talets slut, dvs. Upsalum) låg norr om Östra Aros och den var från 1164 säte för ärkebiskopen. När ärkebiskopssätet ungefär 1273 flyttades till Östra Aros följde namnet Uppsala med och Östra Aros blev Uppsala. Den ort som förut hade namnet Uppsala fick heta Gamla Uppsala. Namnet Uppsala har tillkommit som jämförelse med den tidigare byn Sala (den nuvarande stadsdelen Sala backe). Upp- betyder 'det längre upp belägna Sala'. Sala är pluralis av sal, som har tolkats på två olika sätt. En tolkning är att det betyder 'enklare byggnad' och en annan tolkning är 'festhall'. Dagens Uppsala hette tidigare Östra Aros, och det nuvarande Gamla Uppsala hette då Uppsala. Östra Aros kom att ta över namnet Uppsala i samband med att ärkestiftet flyttades på 1280-talet. Vattenvägarna via Stäket och Ekoln från Mälaren norrut gjorde tidigt platsen till knutpunkt för handel med framförallt pälsvaror från skogsområden norrut och inåt landet. Uppsala domkyrka invigdes år 1435.

Uppsala

Handlingar, som mera eller mindre direkt angår dess privilegier, finns ända från början av 1300-talet, egentliga stadfästelser på privilegierna från 1497 som uppstad. Östra Aros omtalas dock första gången 1164–67, och redan på 1100-talet fanns här en köpstad. Myntning påbörjas i staden omkring 1200. Uppsala omtalas som stad första gången 1300, och de äldsta stadssigillet härrör från 1302.

Stadens äldsta bebyggelse verkar utifrån arkeologiska fynd varit belägen på båda sidor om Fyrisån, mellan Dombron och Islandsbron ned till hamnen. Dendrokronologiska studier av byggnadsvirke har visat att det äldsta timret verkar ha avverkats omkring 1100. 1100–1200 består virket uteslutande av ek, därefter 1200–1340 av tall och ek, och från 1340 närmast uteslutande av tall.

Uppsala

På Domberget börjar domkyrkan troligen att uppföras på 1270-talet. Helga Trefaldighets kyrka är äldre, troligen åtminstone från början av 1200-talet. Domtrapphuset, som tidigare av bland annat Nils Sundqvist antogs ursprungligen ha varit en kastal från 1100-talet i en ringmursborg som legat på Domberget före domkyrkans anläggning, dateras numera till 1200-talets slut. Överallt var staden sannolikt högst oregelbundet byggd, och hade därutöver ända intill 1600-talet inte undergått någon betydande förbättring, fastän flera eldsvådor (större åren 1236, 1266, 1269, 1310, 1447, 1464 (osäkert årtal), 1473, 1541, 1543 och 1572) samt förhärjningar under inre krig - såsom långfredagsslaget år 1520 - förstört för en tid enskilda delar, och reformationen föranlett åtskilliga mindre förändringar. Först under drottning Kristinas tid fick denna liksom många andra städer i Sverige ett mera reguljärt utseende. Ett nytt torg byggdes längre österut från ån, därifrån utgick fyra huvudgator, som var avskurna av likaledes mestadels rätvinkliga tvärgator.

Uppsala

Uppsala stad ombildades vid kommunreformen 1862 till en stadskommun. 1947 införlivades Bondkyrka socken/landskommun och Gamla Uppsala socken/landskommun där delar av bebyggelsen i Uppsala redan befann sig. 1967 införlivades Vaksala socken/landskommun och Södra Hagunda landskommun. 1971 uppgick Uppsala stad i Uppsala kommun med Uppsala som centralort.
I kyrkligt hänseende har orten alltid hört till Uppsala församling, från 1961 benämnd Uppsala domkyrkoförsamling. De införlivade delarna av Uppsala hör till Gamla Uppsala församling, Helga Trefaldighets församling och Vaksala församling. Efter församlingsutbrytning 1974 ligger delar av orten i Gottsunda församling. Efter ytterligare bebyggelseexpansion ligger en del även i Danmark-Funbo församling, före 2010 i Danmarks församling.

Orten ingick till 1971 i domkretsen för Uppsala rådhusrätt och ingår därefter sedan 1971 i Uppsala domsaga.

Kyrkor

Viktiga kyrkliga byggnader

Domkyrkan, gotisk tegelbyggnad från 1435 och Nordens största kyrka dominerar stadsbilden fullständigt.

Helga Trefaldighets kyrka vid domkyrkan är troligen uppförd mot slutet av 1200-talet och nämns första gången 1302.

Dekanhuset, vitt hus vid Domkyrkan. Omnämnt redan 1326.

Universitetsbyggnader

Uppsala universitets byggnader

Gustavianum, är idag ett museum men var till en början det första universitetshuset för Uppsala universitet. Gustavianum är universitetets äldsta bevarade byggnad och är till större delen uppförd på 1620-talet.

Universitetshuset, är Uppsala universitets nuvarande huvudbyggnad, uppförd 1887 av arkitekt Herman Holmgren.

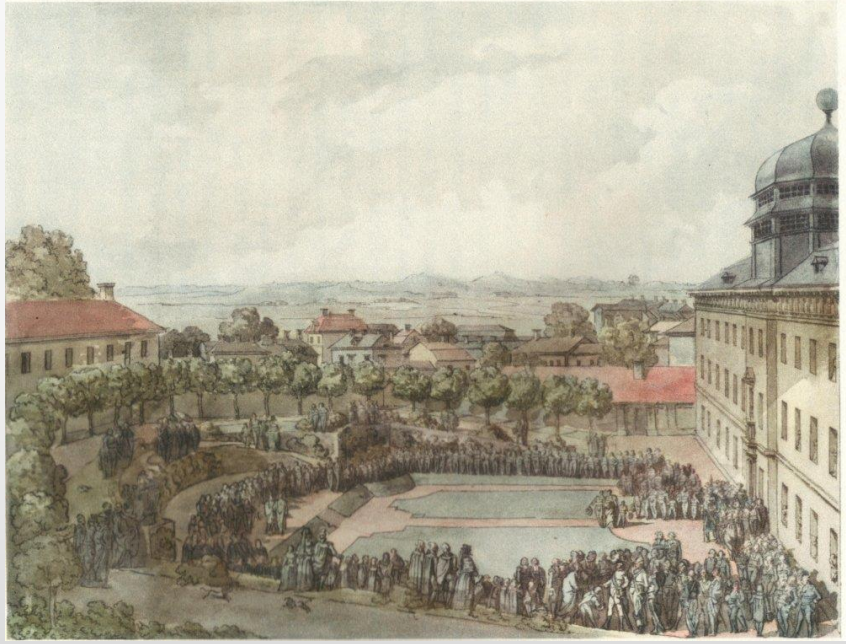

Viktiga byggnader i Uppsala

Andra viktiga historiska byggnader och anläggningar

Hågahögen eller Kung Björns hög - kungshög från omkring 1000 före Kristus i Hågadalen.
Slottet - Vasaborg från 1500-talet med Gunillaklockan från 1702. Här firar Allmänna sången Valborg med vårbal och vårsång klockan.

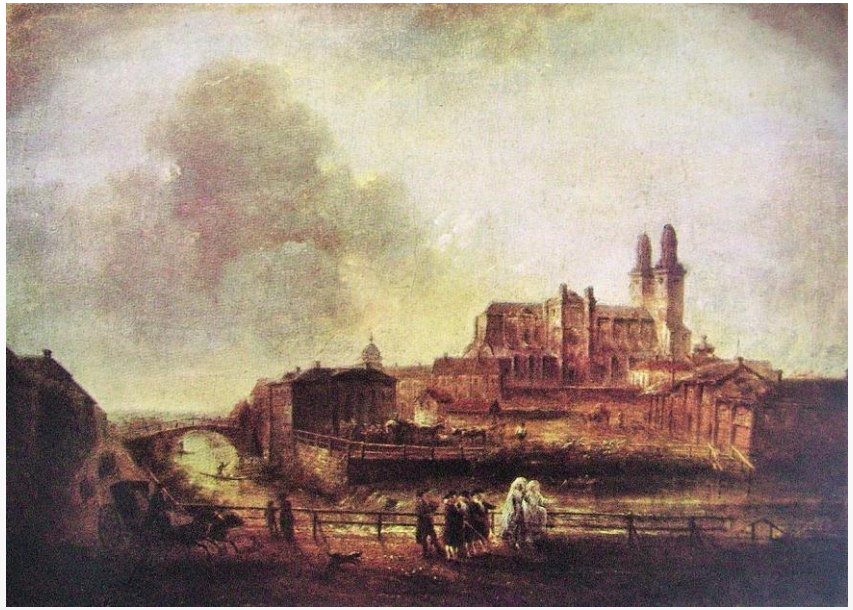

Järnvägsstationen

UPSALA STADS EGOR
UPSALA
Station
Stadet
Central-Hospital
VAKSALAK
Tunaberg
Gränby
Brillinge
Bolsta
Ångersta
Årsta
Fyrislund
Slafsta
Berthuga
Rickomberga
Ekeby
Flogsta
Starbo
Husby
Gryeby
Hellby
Kyrkogården
Botaniska Trädgården
Exercis-plats
Pagen
Pinon
Ingetbreet
Hedenlund
Eriklund
Petersberg
Kungsängen
Tunnaberg
Granberg
Gryeby
Lausa
Stabby
Nyby
Bärby
Upsala
Camla
Myrby
Bredkär
Hesselby
Kronepark
Vaksala Kyrkjell
Bolsta
Ångersta
Wallby
Vaskesta
Skäfve
Skälle
Slafsta
Löfte
Söder Vid
Jädra
Ro
Gamla
Tunaberg
Granberg
Stabby
Hellby
Kyrkogården
Berthuga
Rickomberga
Ekeby
Flogsta
Starbo
Håga
Gryeby
Lindeberg
Gustafsberg
Carlsberg
Carlsfors
Hedenbrunn
Hedenlund
Eriklund
Ingetbreet
Pagen
Pinon
Exercis-plats
Botaniska Trädgården

Uppsala har få villor från 1800-talet. Det var först under 1900-talet som villabebyggelsen på allvar gjorde entré i stadsbilden. Stadsplanearkitekten Per Hallman ritade planerna för villaförstäderna på Kåbo gärde och i yttre Svartbäcken som började byggas på 1910-talet.

Gillbergska barnhemmet ca 1930

Celsiushuset, beläget på Celsiustorget

Carl Axel Ekholm ritade de flesta nyrenässanshusen från 1880-talet, av vilka färre än hälften står kvar, han skapade även några byggnader i nybarock och jugend, till exempel det brungula jugendhuset vid Vaksala torg. Ett av Ekholms hus revs (trots protester) så sent som 2005.

ANDERS CELSIUS

Anders Celsius, 27 November 1701 – 25 April 1744) was a Swedish astronomer, physicist and mathematician. He was professor of astronomy at Uppsala University from 1730 to 1744, but traveled from 1732 to 1735 visiting notable observatories in Germany, Italy and France. He founded the Uppsala Astronomical Observatory in 1741, and in 1742 proposed (an inverted form of) the Centigrade temperature scale which was later renamed Celsius in his honor.

ANDERS CELSIUS

Anders Celsius was born in Uppsala, Sweden on 27 November 1701. His family originated from Ovanåker in the province of Hälsingland. Their family estate was at Doma, also known as Höjen or Högen (locally as Högen 2). The name Celsius is a latinization of the estate's name (Latin celsus "mound").

As the son of an astronomy professor, Nils Celsius, and the grandson of the mathematician Magnus Celsius and the astronomer Anders Spole, Celsius chose a career in science. He was a talented mathematician from an early age. Anders Celsius studied at Uppsala University, where his father was a teacher, and in 1730 he, too, became a professor of astronomy there.

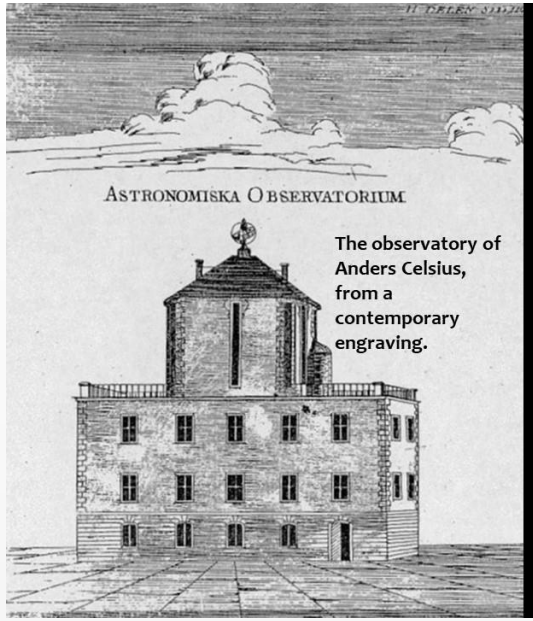

The observatory of Anders Celsius, from a contemporary engraving.

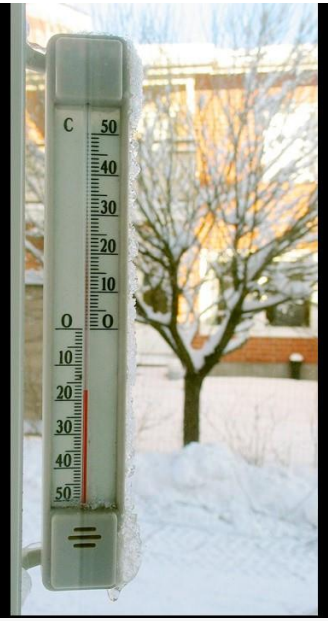

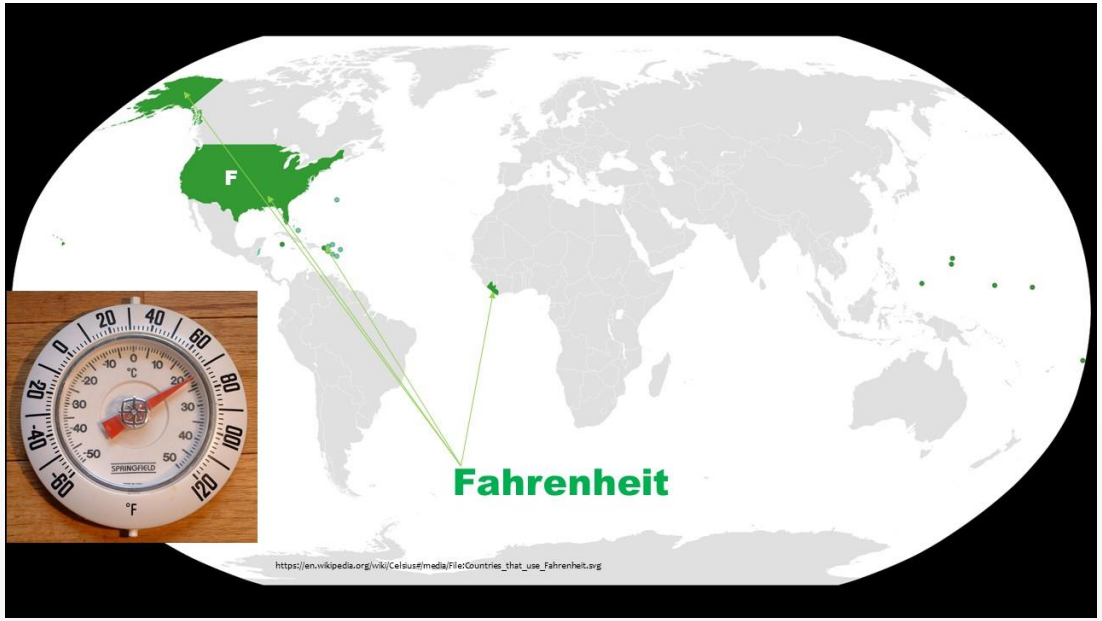

THE DEGREE CELSIUS

The degree Celsius is a unit of temperature on the Celsius scale, a temperature scale originally known as the centigrade scale. The degree Celsius (symbol: °C) can refer to a specific temperature on the Celsius scale or a unit to indicate a difference between two temperatures or an uncertainty. It is named after the Swedish astronomer Anders Celsius (1701–1744)
The unit was called centigrade, from the Latin centum, which means 100, and gradus, which means steps.
Since 1743 the Celsius scale has been based on 0 °C for the freezing point of water and 100 °C for the boiling point of water at 1 atm pressure. Prior to 1743 the values were reversed (i.e. the boiling point was 0 degrees and the freezing point was 100 degrees).

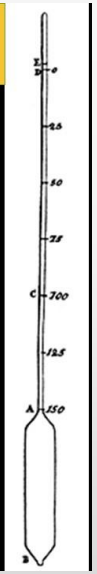

Släkten Celsius härstammar från prästgården Högen ("Höjen") i Ovanåker, Hälsingland. Anders Celsius var son till astronomen Nils Celsius (1658–1724) och Gunilla Spole (1672–1756), dotter till professorn i astronomi Anders Spole. Även Celsius farfar Magnus Celsius var en framstående forskare inom astronomi och matematik, och farbrodern Olof Celsius d.ä. var en framstående filolog.

Celsius är begravd i Gamla Uppsala kyrka bredvid sin farfar Magnus Celsius.

Anders Celsius, född 27 november 1701 i Uppsala, död 25 april 1744 i Uppsala, var en svensk vetenskapsman och astronom, i tjänst som professor i astronomi vid Uppsala universitet.

Uppsala

Torget har funnits sedan medeltiden och var under ett par hundra år stadens huvudtorg. Vid torget låg det viktiga rådhuset med stadens styrelse och domstol. Namnet "Gamla torget" kom till 1643 när en stor stadsreglering genomfördes. Rådhuset brann ner i den stora stadsbranden i Uppsala 1702,

Gamla torget sett från Dombron.

Järnvägsstationen

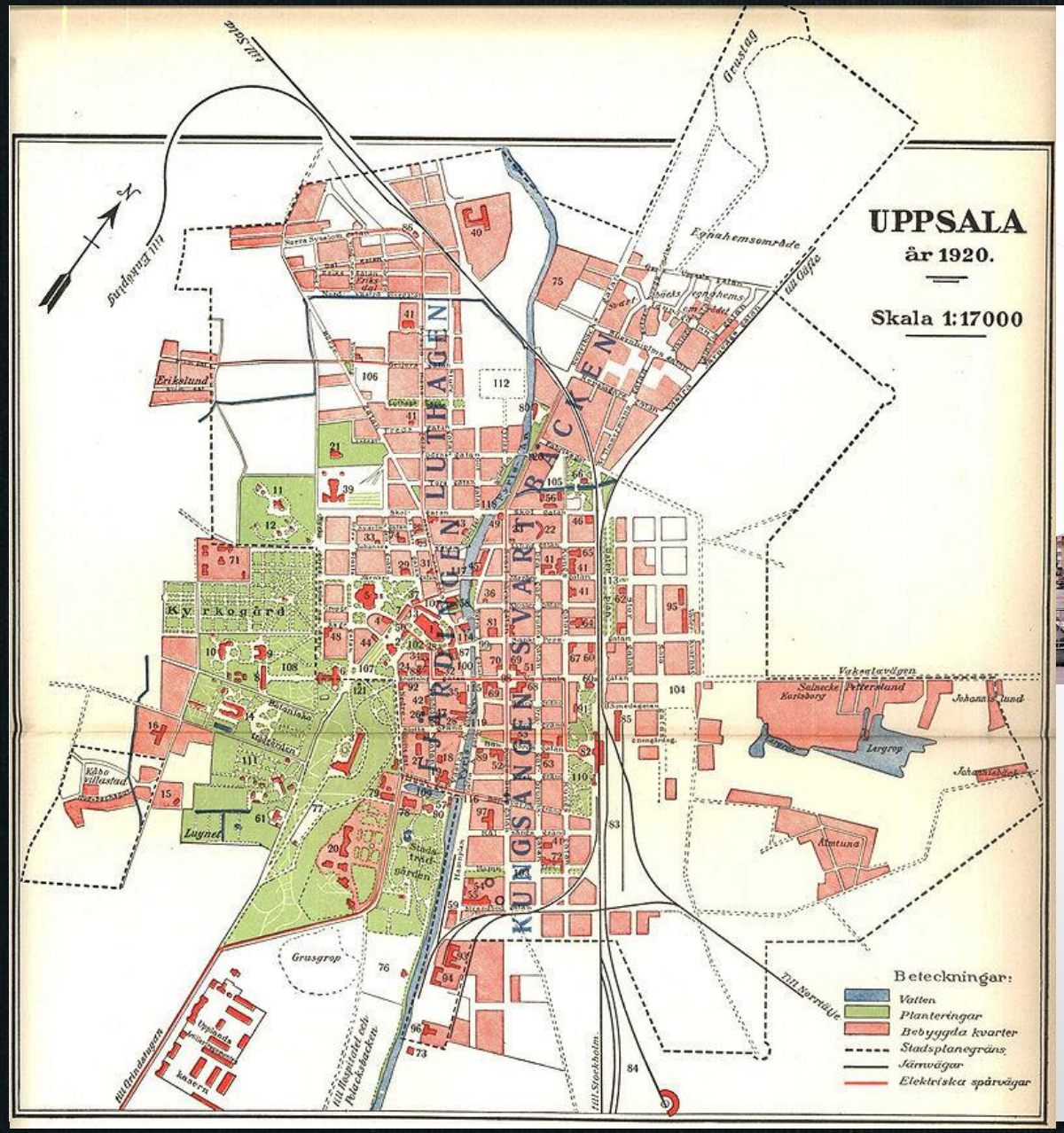

Gamla Riksbankshuset i korsningen mellan Bangårdsgatan och Kungsängsgatan.

Uppsala Domkyrka

Uppsala domkyrka är en katedral i gotisk stil (exteriört huvudsakligen en nygotisk tegelefterbildning av fransk höggotik runt en medeltida stomme). Den är domkyrka i Uppsala ärkestift, församlingskyrka för Uppsala domkyrkoförsamling och rikshelgedom för Svenska kyrkan. I kyrkan förvaras Sankt Eriks reliker i Eriks skrin och en relik av den heliga Birgitta i ett silverskrin i Finstakoret. Sankt Erik blev sedermera Sveriges nationalhelgon och Heliga Birgitta blev Europas skyddspatron. Kyrkan har också traditionellt varit den svenska kröningskyrkan för nya kungar och drottningar. Den invigdes slutgiltigt 1435 och hade Sankt Erik, Sankt Lars och Sankt Olof som skyddspatroner.

Uppsala Domkyrka

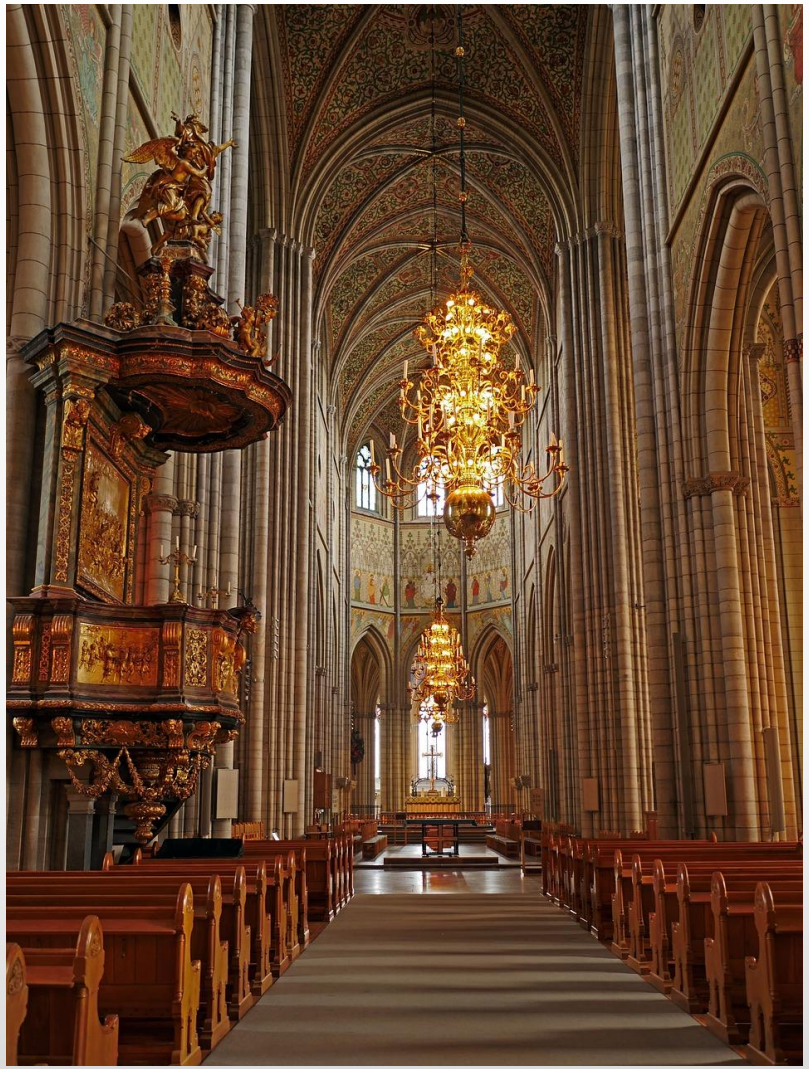

Kyrkan är tillsammans med Nidarosdomen i Trondheim och Mariakyrkan i Gdansk den största i Östersjöregionen (och störst i Norden; 118,7 meter lång och lika hög i de båda västtornen). Den största av dess klockor, kallad Storan, är med sina 7 360 kg Sveriges största kyrkklocka.
Svenska kyrkan gör uppskattningen att cirka en halv miljon människor besöker Uppsala domkyrka varje år. Bland kyrkoskatterna finns bland annat det förgyllda skrinet med Erik den heliges reliker som står i ett sidokapell nära högaltaret. Även Gustav Vasa, Johan III och deras gemåler, Magnus Stenbock, Emanuel Swedenborg, Carl von Linné och Nathan Söderblom är begravda i Uppsala domkyrka. Domkyrkan är av gammal hävd en av landets kröningskyrkor, och sedan Kristoffer av Bayern som kröntes 1441 kröntes de flesta svenska monarker fram till Ulrika Eleonora 1719 i domkyrkan. Undantaget Karl XII, Drottning Kristina, och Kristian II som alla kröntes i Stockholm.

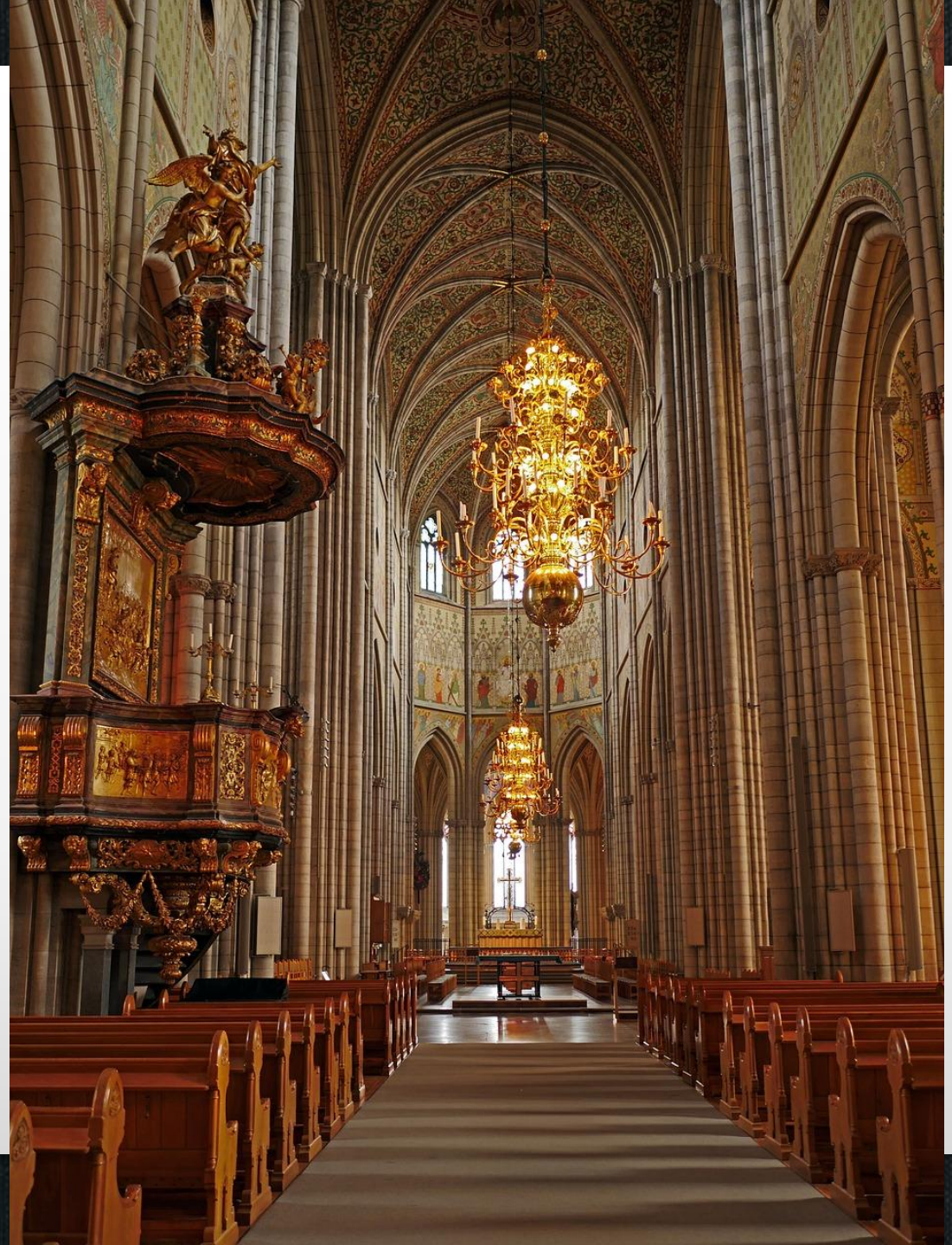

Uppsala Domkyrka

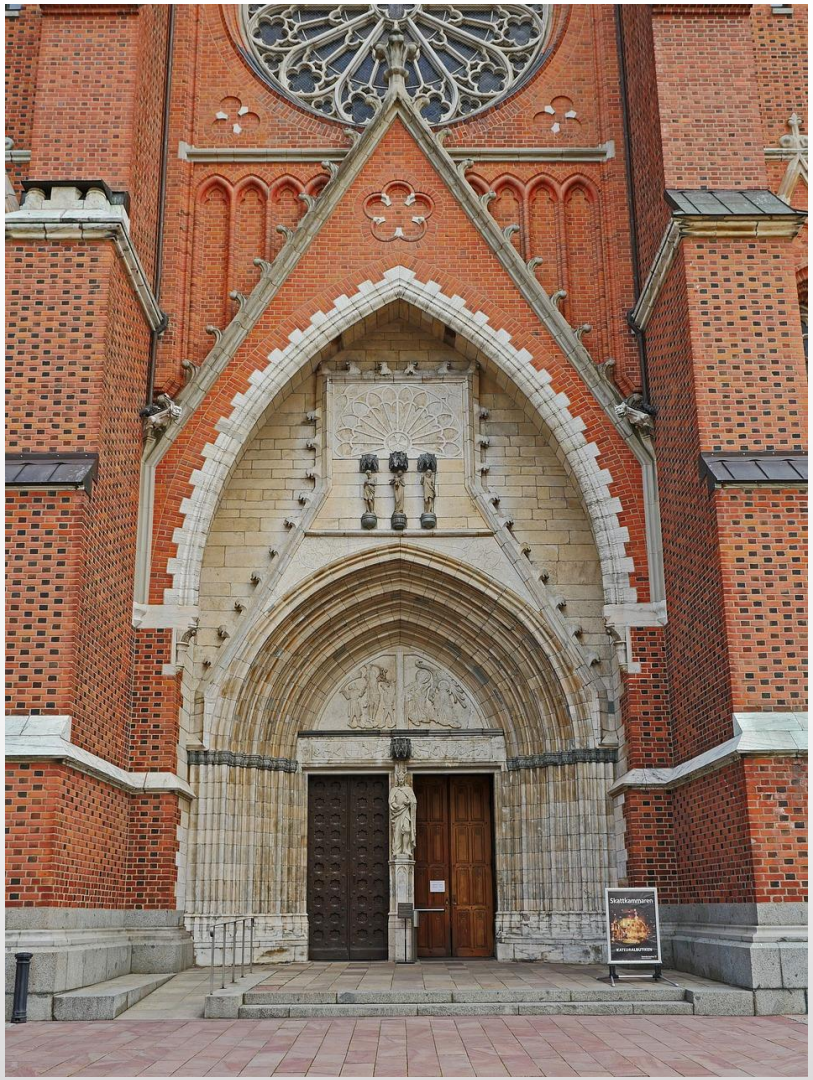

Efter en brand i den tidigare domkyrkan (i Gamla Uppsala) gav påven år 1258 tillstånd att flytta biskopssätet ifrån Gamla Uppsala till nuvarande Uppsala (Östra Aros). Flyttningen till Domberget i nuvarande Uppsala skedde 1273, och till en början torde Sankt Erik kapell använts för gudstjänsterna. Äldre uppgifter om att Trefaldighetskyrkans föregångare skulle ha legat på nuvarande domkyrkans plats är sannolikt felaktiga.

Bygget började 1272 eller 1273 under ledning av en anonym fransk arkitekt. Det avbröts tillfälligt omkring 1280, troligen på grund av pengabrist, och den franska byggnadshyttan reste hem. De hann bygga nedre delarna av kapitelsalen (nuvarande Jagellonska gravkoret) och de två kapellen på nordsidan av koret (se planritning). Materialet var främst tegel, men kalksten från Gotland och från ett mindre stenbrott i Lena socken användes för pelare, fönster och andra detaljer.

1287 inkallades en ny grupp fransmän under ledning av stenmästaren Etienne de Bonneuil. Bygget fortsatte där den tidigare byggnadshyttan hade slutat, med användande av samma ritningar. Man byggde medsols runt koret, och senast 1310 kunde sydportalen tas i bruk. Den blev Nordens mest utsmyckade portal, med en mängd reliefplattor och skulpturer i nischer.

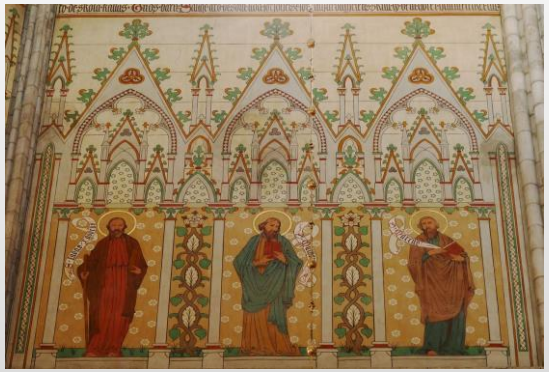

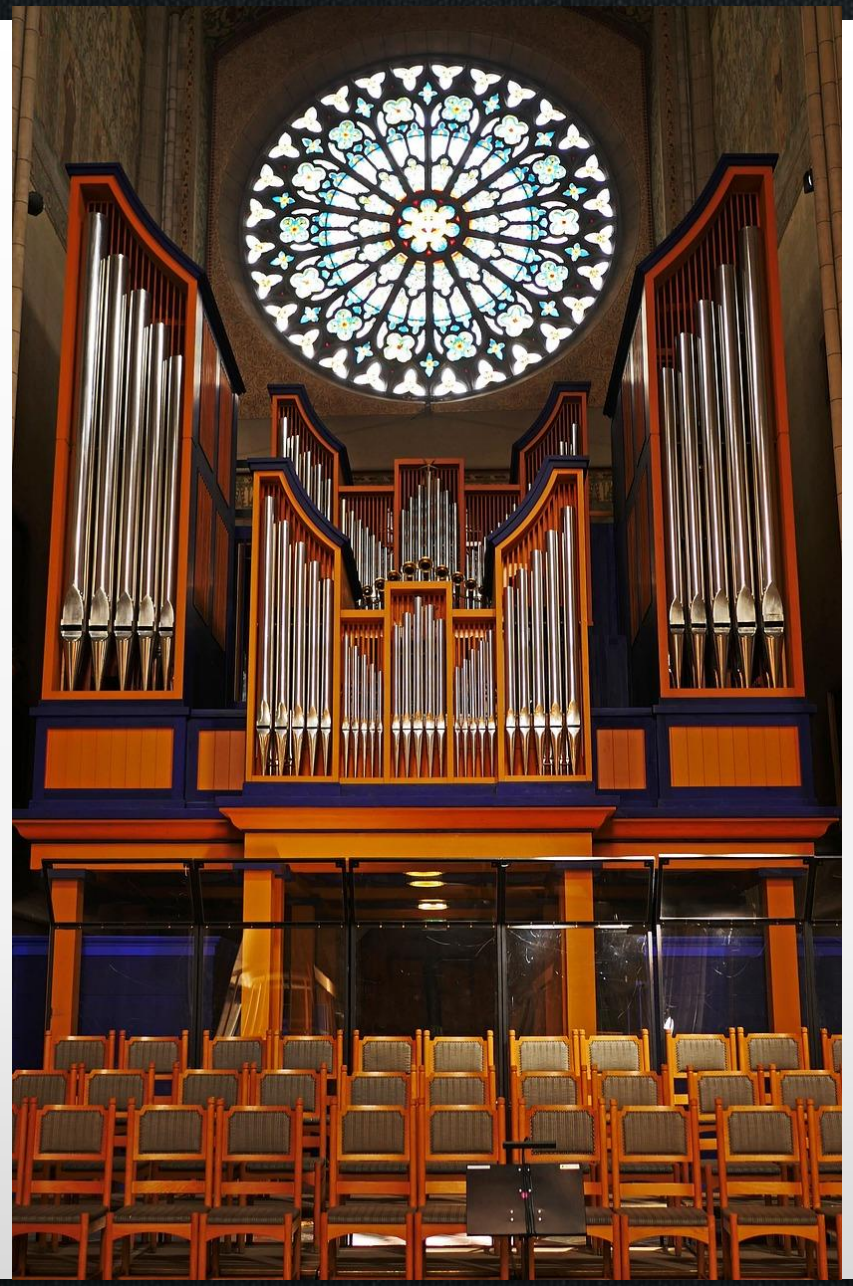

1366 nämns en Nikolaus (Nils) från Västerås som byggets ledare, och troligen var det han som påbörjade långhuset. Enligt ursprungsplanerna skulle långhuset inte haft några sidokapell, men sådana hade blivit vanliga på kontinenten och tillfogades nu ritningen. 1380 omtalas ett av kapellen på nordsidan, och det anges att detta byggnadsparti var nytt. Sydsidan påbörjades något decennium efter nordsidan. 1402 inträffade ett ras på sydsidan. Efter en stor brand 1572 understöddes reparationerna av kung Johan III, och under denna tid tillfogades strävbågar på utsidan. Nya höga tornspiror i nederländsk renässansstil byggdes 1614–1619 efter ritningar av Gerhard de Besche, senare följd av en snarlik takryttare. , men troligen försenades bygget bara ett par år. 1702 förstördes kyrkan, och nästan alla inventarier, i en våldsam brand. Återställningsarbetet skedde i etapper och fullbordades av låga tornhuvar 1741–1748, ritade av överintendenten Carl Hårleman. De skadade, men bevarade gotiska murarna kompletterades med strävbågar, yttertak och inredning i barockstil.

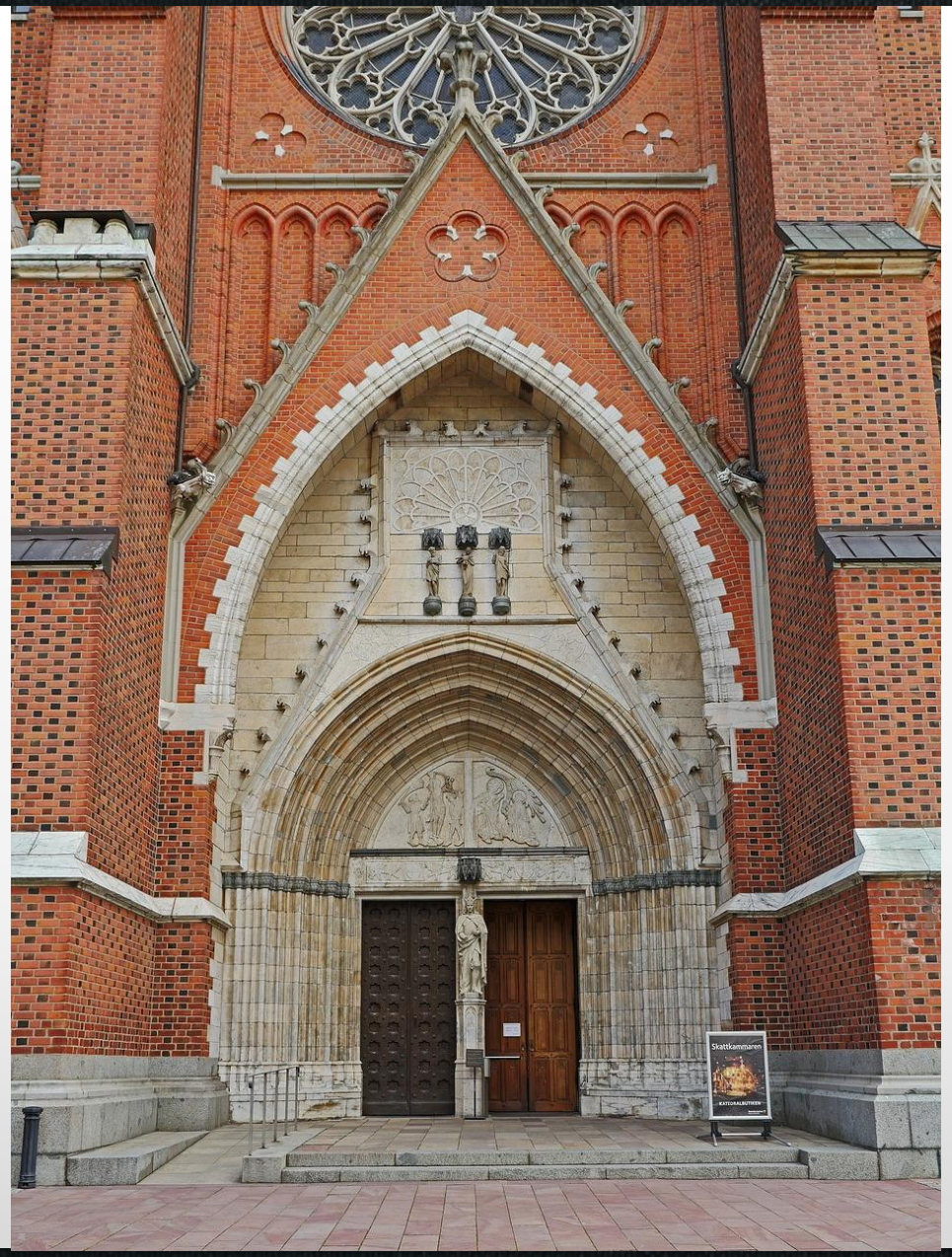
Skattkammaren

Åren 1885–1893 gjordes en omfattande restaurering, ledd av Helgo Zettervall. Han lät riva västpartiets och tornens ytterhöljen liksom det mesta av exteriörens ytbeklädnad i resten av kyrkan. Det ursprungliga handslagna teglet ersattes av maskinslaget tegel, med annan färg och struktur. På 1940-talet revs de flesta strävbågarna och ersattes med nya. De var av samma typ som kyrkan hade haft före restaureringen, men var också en del av en aldrig genomförd omvandling av domkyrkan efter förslag av arkitekten Ragnar Östberg. Från och med 1930-talet till 1970-talet diskuterades frågan om kyrkans stil och stilistiska helhet; Zettervalls nygotik stod hos antikvarier och arkitekter fortfarande lågt i kurs. 1972–1976 restaurerades kyrkan grundligt, men lät den i princip behålla sin form.

Uppsala slott

Uppsala slott är en slottsbyggnad i Uppsala, Uppland. Slottet har ett dominerande läge högt uppe på Kasåsen och syns på långt håll för den som närmar sig staden. Slottet är idag byggnadsminne. På slottet inträffade bland annat Sturemorden, beslutet om att Sverige skulle delta i 30-åriga kriget fattades här, och drottning **Kristina abdikerade här år 1654.** Slottet började byggas 1549 som en befästning och ingick i den serie borgar som Gustav Vasa och hans söner uppförde som skydd mot utländska och inhemska fiender. År 1567 var de första boningsdelarna på slottet klara, och man kunde utrymma den gamla "Uppsala gård".

DROTTNING KRISTINA

DROTTNING KRISTINA ABDIKERADE HÄR

KRISTINA DROTTNING AV SVERIGE

I Uppsala tillkännagav Kristina i februari 1654 ännu en gång inför rådet sitt beslut att abdikera. Ständerna sammankallades till början av maj, och Kristina sysselsatte sig med frågan om sitt blivande underhåll. Den 1 juni 1654 daterades såväl hennes egen avsägelseakt som ständernas underhållsrecess. Hon förbehöll sig bland annat full suveränitet för sin person och domsrätt över sitt hovfolk samt befriades från ansvar för den skuld som riket under hennes tid kunde ha råkat i.

KRISTINA ABDIKERADE I JUNI 1654

Till underhållsländer bestämdes Norrköpings stad och slott, Ösel, Gotland och Öland, de tyska orterna Poel och Neukloster, Wolgast samt de så kallade taffelgodsen i Pommern. Drottningen hade rätt att tillsätta domare och ämbetsmän, även de kyrkliga, samt av underhållsländerna uppbära inkomsterna, som beräknades till omkring 200 000 riksdaler. Vid hennes död skulle länderna återfalla till Sveriges krona, och hon fick inte sälja bort delar av dessa landområden. Den 6 juni 1654 skedde avsägelseceremonin på Uppsala slott och samma dag kröntes Karl X Gustav.

KRISTINA
DROTTNING
AV
SVERIGE

I Uppsala tillkännagav Kristina i februari 1654 ännu en gång inför rådet sitt beslut att abdikera. Ständerna sammankallades till början av maj, och Kristina sysselsatte sig med frågan om sitt blivande underhåll. Den 1 juni 1654 daterades såväl hennes egen avsägelseakt som ständernas underhållsrecess. Hon förbehöll sig bland annat full suveränitet för sin person och domsrätt över sitt hovfolk samt befriades från ansvar för den skuld som riket under hennes tid kunde ha råkat i.

KRISTINA ABDIKERADE I JUNI 1654

Till underhållsländer bestämdes Norrköpings stad och slott, Ösel, Gotland och Öland, de tyska orterna Poel och Neukloster, Wolgast samt de så kallade taffelgodsen i Pommern. Drottningen hade rätt att tillsätta domare och ämbetsmän, även de kyrkliga, samt av underhållsländerna uppbära inkomsterna, som beräknades till omkring 200 000 riksdaler. Vid hennes död skulle länderna återfalla till Sveriges krona, och hon fick inte sälja bort delar av dessa landområden. Den 6 juni 1654 skedde avsägelseceremonin på Uppsala slott och samma dag kröntes Karl X Gustav.

KRISTINA DROTTNING AV SVERIGE

KRISTINA EFTER ABDIKATIONEN

Kristina lämnade Uppsala dagen efter att hon avsagt sig tronen. Ett skepp låg redo att föra henne till kontinenten, men hon föredrog landvägen. Redan året innan hade hon sänt iväg ett antal tapetserier, konstföremål, böcker, handskrifter med mera. Men hon lämnade kvar bland annat ett ganska stort antal tavlor. Sin sista natt i Sverige blev när hon övernattade på Halmstads slott en förhöstnatt 1654. Hon färdades i mansdräkt genom Danmark, stannade några dagar i Hamburg och fortsatte, återigen förklädd, genom de tyska områdena och Nederländerna till Flandern, där hon tills vidare slog sig ned i Antwerpen. Här packades hennes konstföremål och böcker upp. Efter en kort tid började hon sälja och pantsätta dyrbarheter för att få pengar till löpande behov. Mot slutet av året begav hon sig till Bryssel och avlade där julnatten 1654 sin katolska trosbekännelse i hemlighet.
Under ett år stannade hon i Bryssel, där det blev uppenbart att hennes ekonomi inte var stabil.

Erik Sture.

Nils Sture.

Svante Sture den yngre.

Sturemorden kallas de mord på tre adelsmän tillhörande Stureätten och tre ytterligare personer, som Sveriges dåvarande kung Erik XIV lät föröva i Vasaborgen på Uppsala slott den 24 maj 1567. Hejdlöst raseri och frambrytande sinnessjukdom har angivits som förklaring till kungens beslut och handlingar kring morden.

ERIK XIV